

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ НОРМАТИВТІК ҚҰЖАТТАРЫ

Турсунова Мөлдір Нұрсұлтанқызы
6801802-Әлеуметтік педагогика (IP)

мамандығының 2 курс студенті
moldirtursunova937@gmail.com

Ғылыми жетекші: Раймқұл.С.Ұ
s.raimkul@abaiuniversity.edu.kz

Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ.,сы Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада әлеуметтік педагог қызметінің нормативтік-құқықтық негіздері қарастырылады. Әлеуметтік педагог - білім алушының әлеуметтік ортаға бейімделуіне, құқықтары мен заңды мүдделерінің қорғалуына, әлеуметтік қиындықтардың алдын алуға және отбасы мен білім беру ұйымы арасындағы байланысты ұйымдастыруға ықпал ететін маңызды маман. Оның кәсіби қызметі тек педагогикалық біліммен шектелмей, Қазақстан Республикасының заңдарына, нормативтік-құқықтық актілеріне, білім беру саласындағы мемлекеттік талаптарға және баланың құқықтарын қорғауға бағытталған құжаттарға сүйенеді. Мақалада Қазақстан Республикасының Конституциясы, «Білім туралы» заңы, «Педагог мәртебесі туралы» заңы, «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» заңы, неке және отбасы саласындағы заңнама және әлеуметтік педагогтің кәсіби стандартының маңызы талданады. Сонымен қатар әлеуметтік педагог қызметінің теориялық негіздері ғалымдардың еңбектері арқылы сипатталады.

Кілт сөздер: әлеуметтік педагог, нормативтік құжат, құқық, бала, әлеуметтік қорғау, білім беру, әлеуметтік-педагогикалық қолдау, отбасы, педагог, кәсіби қызмет.

Кіріспе

Қазіргі қоғамда баланың жан-жақты дамуына тек білім беру жеткіліксіз. Баланың әлеуметтік жағдайы, отбасы ортасы, құрдастарымен қарым-қатынасы, материалдық жағдайы, психологиялық ахуалы және құқықтарының қорғалуы оның тұлғалық дамуына тікелей әсер етеді. Осы мәселелердің алдын алу мен шешуде әлеуметтік педагогтің қызметі ерекше орын алады. Әлеуметтік педагог білім беру ұйымындағы әлеуметтік мәселелермен жұмыс істейтін маман ретінде баланың жеке ерекшеліктерін, отбасылық жағдайын және әлеуметтік ортасын ескереді. Ол қиын жағдайға тап болған балаларды анықтап, оларға қажетті қолдауды ұйымдастыруға, ата-аналармен жұмыс жүргізуге, педагогтермен және басқа да мамандармен өзара әрекеттесуге қатысады.

Әлеуметтік педагогтің кәсіби қызметі белгілі бір тәртіппен жүзеге асуы үшін оның құқықтық негізі нақты белгіленуі қажет. Сондықтан нормативтік құжаттарды білу әлеуметтік педагогтің кәсіби құзыреттілігінің маңызды бөлігі. Қазақстан Республикасында әлеуметтік педагогтің қызметі білім беру, бала құқықтарын қорғау, отбасы, әлеуметтік қорғау және педагог мәртебесіне қатысты нормативтік-құқықтық актілермен реттеледі. Қазіргі кәсіби стандартта әлеуметтік педагогтің негізгі мақсаты білім алушыларды тәрбиелеуге, бейімдеуге және әлеуметтендіруге әлеуметтік-педагогикалық, ақпараттық және құқықтық қолдау көрсету ретінде белгіленген.

Негізгі бөлім.

Әлеуметтік педагог қызметінің нормативтік-құқықтық негізі.

Нормативтік-құқықтық құжаттар – белгілі бір саладағы қоғамдық қатынастарды реттейтін ресми құжаттар. Әлеуметтік педагог үшін мұндай құжаттар кәсіби қызметтің шекарасын, құқықтары мен міндеттерін, балалармен және отбасылармен жұмыс жүргізу тәртібін анықтайды. Әлеуметтік педагог өз қызметінде ең алдымен Қазақстан

Республикасының Конституциясын басшылыққа алады. Конституция адамның құқықтары мен бостандықтарын қорғауды мемлекеттің негізгі міндеттерінің бірі ретінде бекітеді. Балалардың білім алуы, әлеуметтік қорғалуы және жеке құқықтарының сақталуы да осы жалпы құқықтық қағидаларға негізделеді.

Әлеуметтік педагогтің қызметін реттейтін негізгі құжаттардың бірі – Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. Бұл заң білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі қағидаларын, білім алушылардың құқықтары мен міндеттерін және білім беру ұйымдарының қызметін анықтайды. Әлеуметтік педагог осы заңның талаптарын білу арқылы білім алушының білім алуға құқығын қорғауға, әлеуметтік жағдайына байланысты қиындықтарды анықтауға және қажетті көмек түрлерін ұйымдастыруға қатысады.

Сонымен бірге «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының заңы әлеуметтік педагог үшін маңызды нормативтік құжат болып табылады. Педагогтің кәсіби міндеттеріне педагогикалық әдепті сақтау, білім алушылардың және олардың атааналарының ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеу, балалардың өмірлік дағдыларын дамыту және арнайы әлеуметтік қызметтерге мұқтаж баланы анықтаған жағдайда білім беру ұйымының басшылығына хабарлау сияқты талаптар кіреді. Бұл талаптар әлеуметтік педагог жұмысының адамгершілік және кәсіби жауапкершілікпен тығыз байланысты екенін көрсетеді.

Баланың құқықтарын қорғауға қатысты нормативтік құжаттар.

Әлеуметтік педагог жұмысының негізгі бағыттарының бірі – баланың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау. Осыған байланысты «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» заңның маңызы өте жоғары. Аталған заң 2002 жылғы 8 тамызда қабылданған және қазіргі уақытта қолданыста. Заңда балалардың негізгі құқықтары, олардың теңдігі, әлеуметтік қорғалуы және мемлекет тарапынан көрсетілетін қолдау шаралары қарастырылған. Қолданыстағы редакциясында барлық балалардың әлеуметтік немесе мүліктік жағдайына, жынысына, тіліне, тұрғылықты жеріне және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан тең құқыққа ие екені көрсетілген.

Сонымен бірге «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының заңы әлеуметтік педагог үшін маңызды нормативтік құжат болып табылады. Педагогтің кәсіби міндеттеріне педагогикалық әдепті сақтау, білім алушылардың және олардың атааналарының ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеу, балалардың өмірлік дағдыларын дамыту және арнайы әлеуметтік қызметтерге мұқтаж баланы анықтаған жағдайда білім беру ұйымының басшылығына хабарлау сияқты талаптар кіреді. Бұл талаптар әлеуметтік педагог жұмысының адамгершілік және кәсіби жауапкершілікпен тығыз байланысты екенін көрсетеді.

Баланың құқықтарын қорғауға қатысты нормативтік құжаттар.

Әлеуметтік педагог жұмысының негізгі бағыттарының бірі – баланың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау. Осыған байланысты «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» заңның маңызы өте жоғары. Аталған заң 2002 жылғы 8 тамызда қабылданған және қазіргі уақытта қолданыста. Заңда балалардың негізгі құқықтары, олардың теңдігі, әлеуметтік қорғалуы және мемлекет тарапынан көрсетілетін қолдау шаралары қарастырылған. Қолданыстағы редакциясында барлық балалардың әлеуметтік немесе мүліктік жағдайына, жынысына, тіліне, тұрғылықты жеріне және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан тең құқыққа ие екені көрсетілген.

Бұл норма әлеуметтік педагогтің күнделікті қызметінде ерекше маңызға ие. Себебі әлеуметтік педагог баланы оның отбасылық немесе материалдық жағдайына қарап бөлмей, әр балаға тең мүмкіндік пен қолдау көрсетуге бағытталуы қажет. Мысалы, аз қамтылған отбасынан шыққан бала, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған бала немесе әлеуметтік қиын жағдайға тап болған оқушы қосымша қолдауды қажет етуі мүмкін. Әлеуметтік педагог осындай жағдайларды анықтап, баланың қажеттіліктерін бағалап, тиісті ұйымдармен бірлесіп көмек көрсету жолдарын ұйымдастырады.

Баланың құқықтарын қорғау тек әлеуметтік педагогтің жеке жұмысы емес. Бұл бағытта білім беру ұйымы, ата-ана, медициналық ұйымдар, әлеуметтік қызметтер және қажет

болған жағдайда құқық қорғау органдары өзара әрекет етеді. Сондықтан әлеуметтік педагог осы ұйымдар арасындағы байланысты қамтамасыз ететін мамандардың бірі болып табылады.

Әлеуметтік педагогтің кәсіби стандарты.

Әлеуметтік педагогтің кәсіби қызметін нақты түсінуде «Педагог» кәсіптік стандартына енгізілген «Әлеуметтік педагог» кәсіптер карточкасының маңызы зор. Қолданыстағы құжатта әлеуметтік педагогтің коды 2379 ретінде көрсетілген, ал біліктілік деңгейі СБШ бойынша 6-деңгейге сәйкес келеді. Әлеуметтік педагогтің негізгі мақсаты білім алушыларды тәрбиелеуді, бейімдеуді және әлеуметтендіруді әлеуметтік-педагогикалық, ақпараттық және құқықтық қолдаумен қамтамасыз ету. Осыдан әлеуметтік педагог қызметінің бірнеше маңызды бағытын бөліп көрсетуге болады:

Біріншіден, әлеуметтік-педагогикалық қолдау. Бұл баланың әлеуметтік ортаға бейімделуіне көмектесуді білдіреді.

Екіншіден, құқықтық қолдау. Әлеуметтік педагог балаға оның құқықтары туралы түсіндіру жұмыстарын жүргізіп, қажет болған жағдайда құқықтарының қорғалуына ықпал етеді.

Үшіншіден, ақпараттық қолдау. Балаға және ата-анаға әлеуметтік көмек, білім алу мүмкіндіктері, жеңілдіктер мен қажетті қызметтер туралы ақпарат беріледі.

Төртіншіден, әлеуметтендіру. Әлеуметтік педагог баланың қоғамға, сыныпқа және мектеп ортасына бейімделуіне көмектеседі. Осы бағыттардың барлығы нормативтік құжаттармен тығыз байланысты.

Әлеуметтік педагог жұмысының ғылыми негіздері.

Әлеуметтік педагогика ғылымының қалыптасуына көптеген ғалымдар үлес қосты. Солардың бірі – неміс педагогы Пауль Наторп. Ол әлеуметтік педагогиканың басты идеясын адамның қоғаммен байланысы және әлеуметтік орта арқылы дамуы тұрғысынан қарастырды. Ғалымның көзқарастары әлеуметтік педагогиканың жеке адам мен қоғам арасындағы байланысты зерттейтін ғылым ретінде қалыптасуына әсер етті.

А.С. Макаренко тәрбиенің әлеуметтік ортадағы маңызын зерттеп, баланы тәрбиелеуде ұжымның, әлеуметтік ортаның және мақсатты ұйымдастырылған педагогикалық ықпалдың рөлін көрсетті. Оның идеяларынан баланың жеке тұлғасын әлеуметтік ортадан бөліп қарастыруға болмайтынын байқауға болады.

В.А. Сухомлинский баланың тұлғалық дамуына үлкен мән беріп, әр баланың жеке ерекшелігін ескерудің қажеттігін атап көрсетті. Оның педагогикалық көзқарастары қазіргі әлеуметтік педагог үшін де маңызды, себебі әлеуметтік қолдау көрсету кезінде баланың жеке тұлғасын құрметтеу негізгі қағидалардың бірі болып табылады.

Әлеуметтік педагогика саласында А.В. Мудрик те маңызды еңбектер жазған. Ол әлеуметтік педагогиканы адамның әлеуметтік ортада қалыптасуы мен әлеуметтенуіне байланысты қарастырды. Оның еңбектерінде әлеуметтену процесіне отбасы, құрдастар тобы, білім беру ұйымы, бұқаралық ақпарат құралдары және жалпы қоғам сияқты факторлардың ықпалы қарастырылады. Ғалымдардың еңбектерін әлеуметтік педагогтің қазіргі қызметімен байланыстыратын болсақ, баланың әлеуметтік мәселесін шешу үшін тек баланың өзімен жұмыс жасау жеткіліксіз екені байқалады. Оның отбасы, сыныптағы ортасы және басқа әлеуметтік факторлар да ескерілуі тиіс.

Отбасымен жұмыс кезіндегі нормативтік құжаттардың маңызы.

Әлеуметтік педагогтің жұмысындағы маңызды бағыттардың бірі – отбасы мен мектеп арасындағы байланысты нығайту. Баланың әлеуметтік жағдайын анықтау кезінде әлеуметтік педагог ата-анамен немесе баланың заңды өкілдерімен жұмыс істейді. Бұл жұмыста отбасының құқықтары мен міндеттерін реттейтін неке және отбасы саласындағы заңнама маңызды орын алады.

Отбасы – баланың алғашқы әлеуметтік ортасы. Сондықтан баланың тәрбиесі мен әлеуметтенуін отбасының жағдайын ескермей қарастыру мүмкін емес. Мысалы, бала мектепке жиі келмесе, сабақ үлгерімі төмендесе немесе сыныптастарымен қарым-қатынаста қиындықтар пайда болса, әлеуметтік педагог мәселенің себептерін анықтауға тырысады.

Оның себебі отбасындағы жағдай, ата-анамен қарым-қатынас, материалдық қиындық, жаңа ортаға бейімделу немесе басқа әлеуметтік фактор болуы мүмкін. Мұндай жағдайда әлеуметтік педагог ата-ананы кінәлаудан гөрі мәселені бірлесіп шешуге бағытталған қолдау көрсетуі керек. Бұл – кәсіби этиканың да маңызды бөлігі.

Әлеуметтік педагогтің құжат жүргізуі.

Әлеуметтік педагогтің нормативтік-құқықтық қызметі оның іс-қағаздарын жүргізуімен де байланысты. Әлеуметтік педагог өз жұмысында оқушылар туралы қажетті мәліметтерді жинақтап, әлеуметтік жағдайын зерттеп, жүргізілген жұмыстарды тіркейді. Құжаттар баланың әлеуметтік жағдайын жүйелі бақылауға және көрсетілген көмектің нәтижесін бағалауға мүмкіндік береді. Құжат жүргізу барысында баланың жеке мәліметтерінің құпиялылығын сақтау өте маңызды. Әлеуметтік педагог баланың отбасы туралы ақпаратты кәсіби мақсатта ғана пайдаланып, оның жеке өміріне құрметпен қарауы қажет.

Әлеуметтік педагогтің жұмысында мынадай бағыттағы құжаттар қолданылуы мүмкін:

- әлеуметтік зерттеу және бақылау материалдары;
- әлеуметтік паспорт;
- тәуекел тобындағы балалар туралы мәліметтер;
- жеке қолдау немесе профилактикалық жұмыс жоспары;
- ата-аналармен жүргізілген жұмыс материалдары;
- әлеуметтік-педагогикалық іс-шаралардың жоспары;
- жүргізілген жұмыстар туралы есептер;
- баланың әлеуметтік жағдайын бақылау нәтижелері.

Құжаттардың нақты нысаны білім беру ұйымының ішкі тәртібі мен қолданыстағы нормативтік талаптарға байланысты белгіленеді.

Әлеуметтік педагог үшін нормативтік құжаттарды білудің маңызы.

Әлеуметтік педагог нормативтік құжаттарды тек есеп беру немесе құжат толтыру үшін ғана білмеуі керек. Құқықтық сауаттылық оның кәсіби қызметінің сапасына тікелей әсер етеді. Біріншіден, нормативтік құжаттарды білу баланың құқықтарын қорғауға мүмкіндік береді. Екіншіден, әлеуметтік педагог өз өкілеттілігінің шекарасын түсінеді. Үшіншіден, қиын әлеуметтік жағдайдағы баламен жұмыс кезінде қандай ұйымдарға жүгіну керектігін анықтай алады. Төртіншіден, ата-аналарға олардың құқықтары мен міндеттері туралы дұрыс ақпарат бере алады. Бесіншіден, басқа мамандармен жұмыс кезінде өзінің кәсіби міндеттері мен жауапкершілігін нақты түсінеді.

Қазіргі жағдайда әлеуметтік педагогтің жұмысы тек мектеп қабырғасымен шектелмейді. Ол қажет болған жағдайда білім беру ұйымының әкімшілігімен, педагогпсихологпен, сынып жетекшісімен, медицина қызметкерлерімен, әлеуметтік қызметтермен және баланың заңды өкілдерімен бірлесіп жұмыс істейді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, әлеуметтік педагогтің нормативтік құжаттары оның кәсіби қызметінің құқықтық және ұйымдастырушылық негізін құрайды. Әлеуметтік педагог баланың әлеуметтік жағдайын зерттеп қана қоймай, оның құқықтарын қорғауға, әлеуметтенуіне, білім беру ортасына бейімделуіне және қажетті әлеуметтік қолдау алуына ықпал етеді. Әлеуметтік педагог қызметінің нормативтік негізіне Қазақстан Республикасының Конституциясы, «Білім туралы» заңы, «Педагог мәртебесі туралы» заңы, «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» заңы, отбасы және әлеуметтік қорғау саласындағы нормативтік актілер және әлеуметтік педагогтің кәсіби стандарты жатады.

Нормативтік құжаттар әлеуметтік педагогке өз қызметін заң талаптарына сәйкес ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Ал ғалымдардың әлеуметтік педагогика саласындағы ғылыми еңбектері бұл қызметтің теориялық негізін түсінуге көмектеседі. Пауль Наторптың әлеуметтік орта мен қоғамның адам дамуына әсері туралы идеялары, А.С. Макаренконьың ұжымдық тәрбиеге қатысты көзқарастары, В.А. Сухомлинскийдің бала тұлғасына

бағытталған педагогикалық ұстанымдары және А.В. Мудриктің әлеуметтену туралы тұжырымдары қазіргі әлеуметтік педагог жұмысының мазмұнымен үндеседі.

Сондықтан әлеуметтік педагог үшін нормативтік-құқықтық сауаттылық – кәсіби білімнің ажырамас бөлігі. Заң талаптарын білу арқылы маман баланың құқықтары мен мүдделерін қорғап, әлеуметтік мәселелердің алдын алып, отбасы мен білім беру ұйымы арасындағы тиімді өзара байланысты қамтамасыз ете алады. Әлеуметтік педагогтің негізгі мақсаты – баланы тек әлеуметтік қиындықтан алып шығу емес, оның толыққанды дамуына, қоғамға бейімделуіне және өз мүмкіндіктерін жүзеге асыруына жағдай жасау.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. – 1995 жылғы 30 тамыз.
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – 2007 жылғы 27 шілде.
3. Қазақстан Республикасының «Педагог мәртебесі туралы» Заңы. – 2019 жылғы 27 желтоқсан.
4. Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы
5. Наторп П. Әлеуметтік педагогика бойынша еңбектер.
6. Макаренко А.С. Педагогикалық шығармалар.
7. Сухомлинский В.А. Балаға жүрек жылуы.
8. Мудрик А.В. Әлеуметтік педагогика және әлеуметтену мәселелері.